

ЕКОЛОГІЧНЕ ТА ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО

УДК 349.6

БОЙЧУК А.Ю.

**ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ПРИРОДИ В ПЕРІОД 1920-1959 рр.**

На підставі дослідження масиву актового матеріалу за період 1920–1959 рр. виділено три періоди розвитку юридичної відповідальності за правопорушення, пов'язані з охороною природи: а) зародження – 1920–1922 рр.; б) становлення – 1922–1928 рр.; в) стабілізація – 1929–1959 рр. Особливістю першого періоду є несистемність прийняття актів, розпливчатість формулювань і застосування жорстких мір покарання. Протягом другого періоду проводилась кодифікація законодавства УРСР, в якій знайшли відображення норми з юридичної відповідальності за правопорушення у сфері охорони природи. Третій етап характеризується поступовою заміною республіканського законодавства на всесоюзне із посиленням кримінальної відповідальності.

Ключові слова: юридична відповідальність, періодизація, кодифікація, декрет, нормативно-правовий акт, правова охорона природи.

На основании исследования массива актового материала за период 1920–1959 гг. выделено три периода развития юридической ответственности за правонарушения, связанные с охраной природы: а) зарождение – 1920–1922 гг.; б) становление – 1922–1928 гг.; в) стабилизация – 1929–1959 гг. Особенностью первого периода является несистемность принятия актов, расплывчатость формулировок и применение жестких мер наказания. В течение второго периода проводилась кодификация законодательства УССР, в котором нашли отражение нормы юридической ответственности за правонарушения в сфере охраны природы. Третий этап характеризуется постепенной заменой республиканского законодательства на всесоюзное с усилением уголовной ответственности.

Ключевые слова: юридическая ответственность, периодизация, кодификация, декрет, нормативно-правовой акт, правовая охрана природы.

The article deals with the research of amount of material for 1920–1959 years period. Allocated three periods of legal liability for offenses related to the protection of nature: а) the origin (1920–1921 years); б) the formation (1922–1928 years); в) the stabilization (1929–1959 years). The feature of the first period is the bad system of adoption of acts vagueness of wordings and the use of harsh penalties. During the second period the USSR conducted codification of legislation which reflected the norms of legal liability for violations in the field of environmental protection. The third stage is characterized by the gradual replacement of the national legislation of the All-Union increased criminal liability.

Key words: legal liability, periodization, codification, decree, legal act, legal protection of nature.

Актуальність теми дослідження пов'язана із трьома причинами. По-перше, юридична відповідальність у сфері охорони природи є одним із важливих засобів протидії злочинності. Як юридичне поняття відповідальність відображає об'єктивний, історично-конкретний характер взаємовідносин між особою, соціальною групою, суспільством із врахуванням взаємних вимог. По-друге, на тепер в Україні склалася критична ситуація, коли низька ефективність різних видів юридичної відповідальності призводить до масових порушень у сфері охорони природи. На практиці це означає необхідність більш глибокого вивчення доктринальних поглядів на юридичну відповідальність із метою вдосконалення чинного законодавства. По-третє, в часи існування Радянської України відбувався процес розвитку юридичної відповідальності за правопорушення у сфері охорони природи, який потребує більш детального вивчення. Цей історичний досвід має як позитивні, так і негативні моменти, тому таке дослідження може суттєво допомогти в уникненні помилок, які раніше вже траплялися.

© БОЙЧУК А.Ю. – кандидат юридичних наук, суддя (Приморський районний суд м. Одеса)

Аналіз публікацій показує, що питання юридичної відповідальності за правопорушення у сфері охорони природи є темою, яку науковці досліджували зрідка. У більшості випадків історики права, фахівці з екологічного права розглядали її побіжно при вивченні загальних проблем юриспруденції. Доктринальні погляди на юридичну відповідальність розглядали: С.С. Алексєєв, С.М. Братусь, А.Б. Венгеров, О.А. Герцензон, С.Д. Гусарєв, Р.А. Калужний, М.І. Козюбра, А.М. Колодій, О.Г. Мурашин, П.М. Рабінович, О.Ф. Скакун, С.С. Сливка й ін.

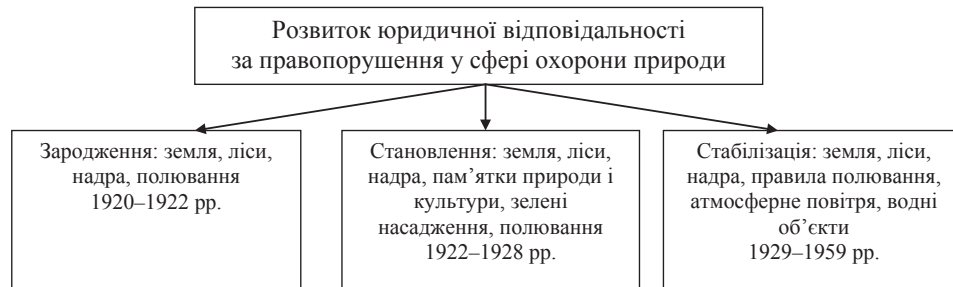
З іншого боку, питання юридичної відповідальності за правопорушення у сфері охорони природи розглядали: А.П. Гетьман, М.В. Краснова, П.Ф. Кулинич, В.Л. Мунтян, М.І. Панов, А.К. Соколова, Н.І. Титова, І.Б. Усенко, Ю.С. Шемшученко. Таким чином, поставлена проблема потребує свого подальшого розгляду, вивчення й розробки.

Метою роботи є проведення періодизації розвитку юридичної відповідальності за правопорушення у сфері охорони природи з 1920-го по 1959 р.

Виклад матеріалів дослідження необхідно розпочати із того, що проведення періодизації в науці історії держави й права є одним із основних методів вивчення правових явищ. Наявність окремих історичних періодів дозволяє виділити особливості розвитку права, визначити його характерні риси, провести компаративний аналіз прийнятих актів як у діахронному, так і в синхронному порівнянні. Поняття юридичної відповідальності пройшло досить складний шлях свого формування. Так, юридична відповідальність удосконалює механізм правового регулювання й посідає ключове місце в системі правового впливу на захист об'єктів природи. Розгляд масиву нормативно-правових актів, які приймалися протягом 1920–1959 рр. показує можливість виділення трьох етапів: перший – період зародження (1920–1922 рр.) – формування юридичної відповідальності в роки визвольних змагань і Громадянської війни в Радянській Росії; другий – період становлення (1922–1928 рр.) – характеризувався проведенням кодифікації законодавства Радянської України; третій – стабілізація (1929–1959 рр.), особливістю якого була наявність значної кількості актів, що передбачали різні види відповідальності за правопорушення у сфері охорони природи. Наявність такого підходу дозволяє розглянути особливості розвитку юридичної відповідальності в кожному із виділених періодів (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка юридичної відповідальності й об'єкти природи, які охоронялися державою в період 1920–1959 рр.

I. Період зародження. У цей історичний період юридична відповідальність за правопорушення, пов'язані із землею, регламентувалась декретом «Про землю», прийнятим на II Всеросійському з'їзді Рад Робітничих, Солдатських і Селянських Депутатів 1917 р., на підставі якого було визначено нові принципи землеволодіння, землекористування й охорони землі [1, с. 7]. Цей нормативно-правовий акт був поширений на території України згідно із рішенням I Всеукраїнського з'їзду Рад, який відбувся 11–12 грудня 1917 р. у Харкові. Основні положення декрету «Про землю» набули подальшого розвитку й конкретизації в низці законодавчих актів радянської держави, в тому числі й у декреті «Про соціалізацію землі» від 19 лютого 1918 р. Згідно із ст. 53 цього акта, право землекористування припинялося у випадках використання земельної ділянки для цілей, законом недозволених, і коли використання землі з боку однієї особи завдавало шкоди сусідньому господарству.

Іншим напрямом правового регулювання стала охорона надр, яка проводилась на підставі декрету Ради Народних Комісарів (далі – РНК) «Про надра землі» від 30 квітня 1920 р. Юридична відповідальність встановлювалась за експлуатацію надр і розподіл видобутих корисних копалин без відповідного дозволу, а також – за незаконне видобування піску, глини, вапняного й будівельного каменю. Більш повна реалізація положень щодо юридичної відповідальності за правопорушення, пов'язані з надрами, знайшла відображення в постанові РНК УРСР «Про гірничий нагляд» від 1 квітня 1922 р. Так, згідно з п. 2, органам гірничого нагляду надавалося право притягувати до від-

повідальності в судовому й адміністративному порядку винних у порушенні встановлених законом гірничих робіт.

З метою повного контролю над видобутком солі 24 червня 1921 р. була прийнята постанова РНК УРСР «Про введення Державної монополії на сіль». Цим актом встановлювалась юридична відповідальність за торгівлю сіллю приватними особами у вигляді промислу без відповідного дозволу, а до винних застосовувались міри кримінальної відповідальності. Як вказувалося в п. 4, посилювалась охорона видобутку солі, здача соляних озер в оренду, а в разі порушень положень п. 6 передбачалась передача винних осіб до військового трибуналу. Продовженням цього напрямку правового регулювання став декрет РНК УРСР «Про відповідальність за продаж, розкрадання та недбалу охорону солі» від 18 жовтня 1921 р., який був пов'язаний із введенням державної монополії на продаж солі. Причиною прийняття цього документа було бажання комуністичної влади отримати додаткові кошти від продажу продукту, який використовувало все населення УРСР. Згідно з п. 2, винні в порушенні положень цього декрету могли передаватися до органів реввійськтрибуналу, а сіль підлягала конфіскації. Як вказувалося у п. 3, до винних у розкраданні й недбайливій охороні солі могла бути застосована вища міра покарання.

Іншим напрямком розвитку юридичної відповідальності стало правове регулювання цінних природних об'єктів, що знайшло свій відбиток у декреті РНК «Про охорону пам'ятників природи, садів та парків» від 16 вересня 1921 р. Цим актом встановлювалась юридична відповідальність за використання земель (п. 3) під заповідниками й національними парками, які заборонялося використовувати під обробку або розробку природних багатств. Одночасно із цим декрет забороняв на території заповідників і національних парків полювання й ловлю звірів і птахів, збирання яєць із гнізд і ловлю риби.

Цей історичний період характеризувався прийняттям нормативно-правових актів, які регламентували хижацькі рубки в лісових масивах. Прикладом такого акта була постанова РНК РРФСР «Виконавчим комітетам, раднаргоспам про введення з 1 березня 1919 р. загальної трудової повинності на заготівлі та доставці дров для залізниць» від 19 лютого 1919 р. За відхилення від виконання законодавчого акта встановлювалося покарання у вигляді штрафу в 500 карбованців й одного місяця ув'язнення в концентраційному таборі. Лісники, які проявили повільність, нерозпорядливість при виконанні лісозаготівельних робіт, підлягали передачі для покарання до органів Надзвичайної Комісії, в повноваження якої входило засудження до вищої міри покарання.

Одночасно з цим нова комуністична влада приймала постанови, спрямовані на збереження зелених насаджень у населених пунктах. Так, 29 квітня 1920 р. була прийнята спільна постанова Народних комісаріатів внутрішніх справ й охорони здоров'я «Про охорону зеленої площі (садів, парків, приміських лісів та інших зелених насаджень)». На підставі цього нормативно-правового акта був прийнятий декрет РНК УРСР «Про охорону зелених насаджень в містах та інших населених пунктах України» від 29 травня 1922 р. Цей акт будувався на принципі покладення обов'язку з охорони зелених насаджень на населення. На відміну від попередніх актів, постанова встановлювала штрафи за ненавмисне отруєння й псування зелених насаджень, але в разі навмисних пошкоджень встановлювалась відповідальність за такі дії як за кримінальний злочин.

У той історичний період охорона тварин, птахів, риб проводилась шляхом регламентації правил полювання й рибальства. Підставою для притягнення винних до відповідальності за незаконне полювання було порушення положень декрету РНК «Про полювання» від 20 червня 1920 р., який підписав В.І. Ленін. Так, згідно з п. 12, за порушення правил полювання винні притягувались до юридичної відповідальності шляхом сплати штрафу, а в разі завдання значної шкоди – до кримінальної відповідальності.

Дослідження змісту прийнятих у цей період нормативно-правових актів показує відсутність єдиної встановленої законом форми, тобто вони приймалися у вигляді декретів, постанов, інструкцій, правил. Спільною рисою цього правового масиву був низький рівень юридичної техніки, який знайшов своє вираження у відсутності преамбули, термінології, основних принципів, прикінцевих положень, строків уведення актів у дію; інакше кажучи, у більшості випадків ці акти мали форму наказів чи виконавчо-розпорядчих документів. Цей період характеризується застосуванням жорстких мір юридичної відповідальності шляхом передачі до революційного трибуналу, застосування вищої міри покарання, висилки до концентраційних таборів.

II. Період становлення. На цьому історичному етапі, як вказує І.Б. Усенко, проводилась кодифікація чинного в Радянській Україні законодавства, яке охоплювало майже всі сфери суспільно-політичного життя тодішньої країни [2 с. 15]. Питання, пов'язані з охороною природи і юридичною відповідальністю за правопорушення в цій сфері, знайшли відображення в Земельному кодексі 1922 р. [3], Кримінальному кодексі УРСР 1922 р. [4], Законі про лісі УРСР 1923 р. [5], Гірничому кодексі УРСР 1928 р., Адміністративному кодексі УРСР 1928 р. [6] і низці інших нормативно-правових актів.

Згідно із Земельним кодексом УРСР, прийнятим 16 жовтня 1922 р., запроваджувалась відповідальність земельних громад перед державою за неправильне й недоцільне використання угідь. Згідно

зі ст. 23, землекористувач не мав права вчиняти на своєму земельному наділі дії, що порушували суттєві інтереси землекористувачів, і на нього покладалась обов'язок додержуватись вимог щодо порядку збереження земель. У свою чергу ст.ст. 3 і 7 встановлювали державний контроль за використанням землі й визначали відповідальний державний орган – Народний комісаріат землеробства УРСР.

Охорона надр регламентувалась «Положенням про надра землі та їх розробки», затвердженим Постановою Всеросійського центрального виконавчого комітету (далі – ВЦВК) від 7 липня 1923 р. Так, згідно з п. 19, розробка родовищ корисних копалин вимагала дозволу Головного управління гірської промисловості. У разі невиконання пунктів даного нормативно-правового акта особи, які проводили такі роботи, позбавлялися права на подальше користування надрами із конфіскацією всіх споруд, що знаходились на такій ділянці.

У той історичний період ліси становили собою один із найважливіших природних об'єктів, який потребував охорони із боку держави. В умовах післявоєнної розрухи людям масово бракувало будівельних матеріалів, дров для опалення, що призводило до тотального знищення на території УРСР цього природного ресурсу. З метою регламентації використання лісів 3 листопада 1923 р. був прийнятий Закон «Про ліси УРСР». Юридична відповідальність за правопорушення, пов'язані з лісами, регламентувалась розділом 2 «Охорона лісів» ч. 2 «Про збереження та охорону лісів» цього закону. Згідно з п. 45, на лісову сторожу покладалась обов'язок захищати ліси від свавільної порубки, крадіжки зрубаного лісу, пожежі, пошкодження худобою й взагалі від будь-якої шкоди. Юридична відповідальність устанавлювалась також за переведення лісових ділянок в іншу категорію земель, випас худоби на зрубках молодняків, випасних дачах, порушення правил обов'язкового заліснення. Як указувалося в п. 61, встановлювалась юридична відповідальність за порушення правил користування лісом, надмірні рубки й невиконання вимог інструкцій стосовно побічних лісокористувань. У разі порушення положень цього Закону до винних осіб мала застосовуватися ст. 99 Кримінального кодексу (далі – КК) УРСР 1922 р., яка регламентувала охорону лісів від хижацької експлуатації й винищення й ведення лісового господарства із порушенням устанавлених планів.

З метою покращення свого авторитету серед населення комуністична влада вдалася до політики пом'якшення покарань за правопорушення, пов'язані з лісами. Так, 5 травня 1924 р. була прийнята інструкція Народного комісаріату юстиції «Про порядок застосування постанови ВУЦВК «Про амністію з лісових правопорушень, передбачених ст. 99 КК УРСР». Амністія поширювалась тільки на злочини, вчинені до 1 січня 1924 р., граничний збиток за якими не перевищував 150 карбованців. Наступним кроком у цьому напрямку була постанова Всеукраїнського центрального виконавчого комітету (далі – ВУЦВК) і РНК УРСР «Про припинення кримінальних справ із маловажних лісових правопорушень» від 23 вересня 1925 р. У законодавчому акті передбачалося припинення дізнання, слідства, судового провадження у кримінальних справах, розпочатих до 25 травня 1925 р., які були порушені за ст. 99 КК УСРР. При цьому встановлювалась граничний розмір збитку на кожного правопорушника в сумі 50 карбованців. У разі якщо сума заподіяного збитку не перевищувала цієї величини, провадження у кримінальній справі й судовий розгляд цивільних позовів припинялись.

У той історичний період на підставі постанови ВУЦВК і РНК УСРР «Про пам'ятки культури й природи» від 16 червня 1926 р. встановлювалась юридична відповідальність за правопорушення, пов'язані з такими об'єктами. Згідно із цим актом, на землях під такими пам'ятками заборонялось полювання, ловля звірів, птахів, риби, а також передача їх під обробку або розробку природних багатств.

Систематизація юридичної відповідальності за правопорушення, пов'язані з природними об'єктами, знайшла своє відображення в Адміністративному кодексі УРСР від 12 жовтня 1927 р. Так, за лов риби волоком й іншим приладдям встановлювався штраф у розмірі подвійної вартості разового дозвільного квитка.

Юридична відповідальність за правопорушення, пов'язані з лісами, встановлювалась згідно з Адміністративним кодексом УРСР. Ст. 74 давала право місцевим радам застосовувати штрафи за порушення правил охорони лісів у разі, коли завдана шкода була понад 15 карбованців чи коли таке правопорушення особа вчиняла вперше.

Радянське законодавство цього історичного періоду встановлювало юридичну відповідальність за правопорушення, пов'язані з пошкодженням значно більшої кількості природних об'єктів у порівнянні з попереднім періодом. До їх числа належали: земля, надра, ліси, пам'ятки природи й культури.

III. Період стабілізації характеризувався подальшою правотворчістю у сфері становлення юридичної відповідальності за правопорушення, пов'язані із землею. Основним нормативно-правовим актом, присвяченим цій проблемі, стали «Загальні начала землекористування і землевпорядження 1928 р.» від 15 грудня 1928 р. Метою цього нормативно-правового акта було проведення колективізації й правового закріплення позбавлення селян їхніх земельних наділів. Згідно із цим нормативно-правовим актом, земля передавалась у колективне трудове користування для ведення сільськогосподарських робіт, але на такі колективи покладалась обов'язок із правильного ведення землекористування, недопущення виснаження й погіршення земельного фонду.

Політика створення колгоспів призвела до того, що селяни позбулися засобів існування й всіляко бойкотували заходи радянської влади. Одним із способів отримання життєво важливих продуктів стало використання присадибних ділянок у підсобних цілях. Для боротьби із такими явищами була прийнята постанова Центрального Комітету Всесоюзної комуністичної партії (більшовиків) (далі – ЦК ВКП(б)) і РНК СРСР «Про заходи охорони громадських земель колгоспів від розбазарювання» від 28 травня 1939 р. До змісту постанови ввійшов п. 7 стосовно необхідності обміру всіх присадибних земель і забезпечення заходів щодо збереження їх родючості. Із цих причин необхідно оцінювати цю постанову із двох точок зору: а) як наступ на права селянства; б) вжиття заходів щодо збереження земельних ресурсів від негативних наслідків шляхом застосування більш високого рівня агротехніки, боротьби з ерозією, збереження корисних властивостей землі.

На цьому історичному етапі юридична відповідальність за правопорушення правил користування надрами спочатку регламентувалась Гірничим положенням СРСР від 9 листопада 1927 р. Цей нормативно-правовий акт став основою Гірничого кодексу в УРСР, який набрав чинності 1 липня 1928 р. Згідно із цим нормативно-правовим актом, вводилась монополія держави на розробку надр і на родовища уранових й інших радіоактивних руд. За порушення правил і положень Гірничого кодексу встановлювалась адміністративна відповідальність, а у випадках користування надрами без дозвілених документів – кримінальна. Так, Гірничий кодекс УРСР передбачав відшкодування збитків, заподіяних у разі порушення правил використання надр і видобутку природних копалин.

Подальший розвиток правової охорони іншого важливого природного ресурсу – лісів – відбувався на підставі постанови ЦВК і РНК СРСР «Про створення Головного Управління лісоохорони й лісонасаджень при Раді Народних Комісарів Союзу РСР і про виділення водоохоронної зони» від 2 червня 1936 р., яка встановлювала кримінальну відповідальність за незаконні рубки в деяких регіонах УРСР. З метою вдосконалення юридичної відповідальності за лісопорушення, РНК СРСР прийняла інструкцію «Про порядок притягнення до відповідальності лісопорушників у лісах державного й місцевого значення Союзу РСР» від 22 грудня 1939 р., яка детально регламентувала розміри штрафів, порядок відшкодування заподіяних збитків і притягнення винних до кримінальної відповідальності.

Тодішнє керівництво Радянської України продовжило правову регламентацію полювання, яка знайшла відображення в постанові РНК УРСР «Основні правила полювання» від 21 січня 1939 р. Так, згідно з п. 8, вводилися заборони на полювання за допомогою отрути, розорення нір, гнізд, сітками, петлями, із борзими собаками. У свою чергу п. 9 вводив заборону на полювання на бобрів, диких кіз, оленів, кабанів, куниць, глухарів, фазанів.

З метою збереження здоров'я населення й постачання питної води уряд СРСР прийняв низку нормативно-правових актів. Так, 17 травня 1937 р. ЦВК і РНК СРСР прийняли постанову «Про санітарну охорону водопроводів і джерел водопостачання». Згідно з п. 1, в кожному населеному пункті Союзу РСР, в якому є або будеться водопровід спільного користування або водопровід для технічних цілей, обов'язково встановлюється зона санітарної охорони відкритих і підземних джерел водопостачання, що живлять даний водопровід. Згідно з п. 14 даної постанови, порушення інструкцій або правил спуску стічних вод тягне за собою накладення на винних штрафу органами державної санітарної інспекції відповідно до чинних законів, а в належних випадках – притягнення винних до кримінальної відповідальності.

У післявоєнний період законотворчість у сфері відповідальності за охорону річок, водосховищ, ставків й інших водоймищ отримала свій подальший розвиток. Так, 24 січня 1947 р. Рада Міністрів УРСР прийняла постанову «Про санітарну охорону водоймищ, водопроводів і джерел водопостачання в УРСР». Згідно з п. 1 цього нормативно-правового акта, заборонявся скид сміття, трупів тварин у річки, озера, водосховища, ставки, звалювання різних речей на берег або лід, спускання у водоймища забруднених стоків, шкідливих для здоров'я населення, та ін. Як вказувалось в п. 7, заборонялось забудовувати охоронні санітарні зони по берегах річок, озер і ставків будь-якими будівлями або спорудами. За такі дії, як зазначалося в п. 17, органи державної санітарної інспекції УРСР, згідно з чинними законами, накладали штраф на порушників правил спуску стічних вод, а у випадках завдання значної шкоди мали право притягувати винних осіб до кримінальної відповідальності.

У цей історичний період почалося інтенсивне будівництво заводів, фабрик, інших промислових об'єктів, що призвело до появи викидів оксидів сірки, звідси – кислотних опадів, викидів азоту, вуглецю, важких і радіоактивних металів. З метою боротьби із цими небезпечними явищами 20 червня 1949 р. Рада Міністрів СРСР прийняла постанову «Про заходи боротьби із забрудненням атмосферного повітря промисловими підприємствами УРСР та про поліпшення санітарно-гігієнічних умов населених місць». Згідно з п. 1, з 1 січня 1950 р. заборонялося затвердження проектів будівництва, реконструкції або відбудови промислових підприємств, окремих цехів і агрегатів, електростанцій і теплоелектроцентралей, при експлуатації яких в атмосферне повітря викидаються зола, незгоріле вугілля, кіпоть, пил, сірчисті й фтористі сполуки, сірчистий газ, миш'яковистий водень і сірководень. Даний нормативно-правовий акт не передбачав конкретних заходів відповідальності за порушення у сфері забруднення атмосферного повітря, але п. 4 зобов'язував Міністерство охорони здоров'я УРСР, виконавчі комітети Дніпропетровської,

Запорізької й Сталінської обласних Рад встановити контроль за забрудненням атмосферного повітря. Цілком зрозуміло, що в умовах тодішньої сталінської репресивної системи винні в порушенні даного пункту могли бути притягнуті до кримінальної відповідальності.

За результатами проведеного дослідження можна зробити такі **висновки**.

I. Історичний розвиток юридичної відповідальності за правопорушення, пов'язані з охороною природи, може бути поданий у вигляді трьох періодів: а) зародження – 1920–1922 рр.; б) становлення – 1922–1928 рр.; в) стабілізації – 1929–1959 рр.

II. Характерною рисою першого етапу є наявність численних нормативно-правових актів у вигляді декретів, інструкцій, правил, які мали форму виконавчо-розпорядчих документів. Одночасно із цим чинне на цьому етапі законодавство відзначалось жорстким характером у вигляді застосування вищої міри покарання.

III. Період становлення відбувався шляхом кодифікації чинного законодавства, в якому регламентувалась відповідальність за правопорушення у сфері охорони природи. Характеризувався пом'якшенням відповідальності за правопорушення шляхом застосування амністії й припинення справ по малозначних злочинах.

IV. Особливістю стабілізаційного етапу була поступова заміна республіканських нормативно-правових актів всесоюзними й посиленням кримінальної відповідальності у цій сфері.

Список використаних джерел:

1. Ленский Л.М. Материалы по истории социалистического лесного законодательства (1917–1945 гг.) / Л. М. Ленский. – Ленинград: Гослестехиздат, 1947. – 322 с.
2. Усенко И.Б. Первая кодификация законодательства Украинской ССР / И.Б. Усенко; отв. ред. Б.М. Бабий; АН УССР, Ин-т государства и права. Киев: Наук. думка, 1989. – 120 с.
3. Земельный кодекс УРСР від 16 жовтня 1922 р. Харків: Вид-во народного комісаріату юстиції, 1922. – 31 с.
4. Уголовный кодекс УССР. Харьков: Изд-во Наркомюста УССР, 1923. – 83 с.
5. Амчиславский Я.Л. Лесное законодательство Украины / Я.Л. Амчиславский, С.С. Баталин. Харьков: Изд-во Наркомюста УССР, 1926. – 531 с.
6. Адміністративний кодекс УРСР. Харків: Вид-во Наркомюста УССР, 1928. – 78 с.